

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
IV Всеукраїнської науково-практичної конференції
У двох частинах
Частина 2

(Суми, 19 травня 2017 року)

Суми
2017

КОЛЕСНИК Н.

(науковий керівник – к. і. н., доц. *В. А. Нестеренко*)

СПОГАДИ ФРОЛОВОЇ ВАЛЕНТИНИ СЕРГІЇВНИ*

Фролова Валентина Сергіївна народилася 26.07.1942 р. в містечку Ново-Миропіль Романівського району Житомирської області в сім'ї військового. Освіта: 10 класів, однорічна лісова школа, заочно Чугуєво-Бабчанський технікум.

Батьки: Джоғало (Фролова, Мокрицька) Надія Миколаївна, українка, 1917 р. н. із багатодітної сім'ї, домогосподарка з Миропілля, 7 класів, після закінчення школи працювала в колгоспі, вийшла заміж за військового Фролова Сергія, який служив в Мироп. в/ч. Народився син, який помер через 6 місяців. Після смерті чоловіка, вийшла заміж вдруге, народилося ще двоє дітей. Була люблячою мамою, дружиною. Дуже любила готувати, придумувала нові рецепти випічки, консервування. Не боялася експериментувати. Є 9 онуків. Померла від раку 17.04.1986.

Батько Фролов Сергій Пилипович 1911 року народження із Орловської області. Сім'я була багатодітною. Тримали господарство, пасіку. З початком колективізації переїхали на Донбас і розійшлися по роботах: хто на шахту, на завод, батько пішов в ЖД депо. Звідти призваний в армію, закінчив школу снайперів, отримав звання лейтенанта, служив в Мирополі в в/ч, де і познайомився з мамою. Напередодні війни переведений на службу до Львова. Там застала війна, невдовзі потрапив у полон і по дорозі в Германію втік з потягу і пішки з Польщі прийшов в Миропіль до мами, яка в той час жила у батьківській хаті з б.

---

* Робота здійснена в рамках виконання фундаментального дослідження №0115U000677 «Історичний розвиток порубіжжя Північно-Східної України як засіб конструювання загальнонаціональної моделі історичної пам'яті».

Одаркою і молодшою сестрою Анною. Недовго пропрацював на станції, вийшов на з'язок з партизанами і пішов в Баранівські ліси воювати в з'єднання С. А. Ковпака.

Батька призначали командиром розвідки. Село Жабгута було партизанське, туди привозили свої сім'ї партизани. Мама зі мною теж жила в землянці, було холодно і сиро, часто хворіла. В лютому 1943 року батько загинув, повертався загін з розвідки і потрапив на німецьку засідку, першою автоматною чергою його підкосило. Було батьку 32 роки. Розповідали, що був дуже хоробрий. Про його подвиги писав Старченко в книзі «Сильніше смерті». Посмертно присвоєно звання Герой Радянського Союзу і нагородили орденом «Отечественной Войны 1 степени», про що свідчить довідка, видана мамі. Похований в братській могилі в центрі села Жабгута. Я останній раз була на могилі в літку 2014 р.

З ріднею по батьковій лінії в мене довго не було зв'язку. А в 1980 р. батькова сестра мене знайшла в Бобрику, через сільську раду. Приїздила в гості влітку зі своїми онуками. Тепер спілкуємося із двоюрідним братом Віктором – в минулому шахтарем, та племінниками. В живих уже немає нікого із братів чи сестер Фролових. Після смерті батька мама зі мною повернулася в Миропіль в батьківську хату.

Десь в 1945 р. повернувся із госпітала Мокрицький Іпполіт Сергійович, працював лісничим Миропільського лісництва. Родом був із Грицева Володимир-Волинського р-ну. Сім'я була багатодітна. Коли йому 2 роки померла мати, а через 13 років – батько. Опіку над братом взяв старший брат Володимир, який в 30-х роках працював в Миропільському лісництві і там же проживав зі своєю сім'єю. Але жінка брата не добре ставилась до Іпполіта, тому більше часу він проводив зі своїм шкільним другом однокласником Гришою, який був старшим братом моєї мами. Тому повернувшись в Миропіль він відразу пішов до б. Одарки – маминої мами проситись на

квартиру. Мама і сестра Аня були не проти, аргументуючи тим, що може легше буде з дровами, все ж не носити на плечах із лісу.

Після закінчення 7 кл. він працював десятником (прийомщиком деревини в лісництві), потім служба в армії, курси артилеристів і тут почалася війна. Попав на фронт під Сталінград, де його сильно поранило в руки й ноги. Більше року лікувався в госпіталі в Киргизії, ходив з паличкою і ховав праву руку, бо ноги боліли із-за численних осколків, які ще сиділи в тілі, а на правій руці не було двох пальців, соромився свого каліцтва. У 1947 році мама вийшла заміж за Мокрицького. В них народилося ще двоє дітей: Дмитро 1947 р. і Наташа 1950 р. Заочно закінчив Чугуєвсько-бабчанське ліс-во, більше 40 років був лісничим.

Як сказала вище, в мене є брат і сестра від вітчима. Брат був військовим, уже на пенсії, має двох дітей, які живуть і працюють у Києві. Сестра теж заміжня, троє дітей і сім онуків. Усі живуть у Мирополі. А Наташа працювала телефоністкою на пошті, зараз на пенсії.

Мама до шлюбу з Фроловим працювала в колгоспі, а батько служив, вітчим теж працював, потім служив в армії. Мама жила в батьківській хаті, її батька репресії не оминули в 37 році, не відомо де подівся. В господарстві була корова, свині, кури, землі 30 соток, пасіка. Брати (їх було троє) вже покинули батьківську хату: Дмитро і Гриша працювали на шахті в Караганді, а Степан вчителював у сусідньому селі. Анна ще ходила до школи.

Про Голодомор звичайно знали, але дякуючи дідові Миколі і бабусі Одарці ніхто з дітей не помер, тому що врятувала пасіка, був мед і дід строго по ложці видавав кожному із сім'ї на день. Більших подробиць не пам'ятаю. Розповідали, що вмирало багато людей, підводою возили на кладовище

трупи, складені як дрова, були випадки людоїдства, що продавали холодець із дитячих пальчиків.

Про війну дізналися із гучномовця – повідомив Левітан, довго вила сирена на паперовій фабриці, калатали в рельсу у дворі колгоспу, збігались стурбовані люди, розуміючи, що це не спроста, а щось сталося. Сприймалося це зі страхом, з тривогою. Особливо старше покоління, яке ще пам'ятало громадянську війну, розуміли, що це смерть, горе, море крові, діти сироти. Про події на фронті дізнавалися з листів солдат, зі схованого радіоприймача, через партизанів, від комісованих поранених бійців, які повертались додому.

З маминої рідні був на фронті брат Степан, який попав у полон, був в концтаборі, але живий повернувся додому, потім поїхав в Кузбас і його сліди загубилися. Не знаємо про його долю нічого. Два двоюрідні брати не повернулись, загинули. Мого батька двоє братів не прийшли з війни, один зник безвісті в ополченні під Москвою, відчима старший брат Володимир загинув в перші дні війни, ну і мій батько в партизанах. Мама казала, що багато батькових співслужбовців теж загинули. А хто повернувся, то працювали де прийдеться: відбудовували руїни, піднімали сільське господарство, індустрію і т.д.

За відступ Червоної Армії детально не пам'ятаю, ну йшли солдати змучені, в пилюці, хто йшов, хто їхав, пушки тягли коні, машини везли поранених. Страшна картина. Жінки, діти виносили до колони хто воду, хто молока, хто хліба. Співчували їм, а вони обіцяли повернутись.

Німці вступали нагло, наганяючи страх, шастали по дворах, забираючи курей, кролів, свиней. Був такий випадок, що йшли танки по вулиці і хлопець років 12-ти вибіг із двору подивитись і танком його роздавило. Люди боялися, очікуючи чогось не доброго, ховалися в погребях, утікали в ліс, там ночували, спали в окопах разом з дітьми. А коли німці проїхали на наступний день повертались до своїх будинків.

Перебували в окупації на Житомирщині в містечку Миропіль із 1942 по 1944 рр. Німців розквартирували по будинках. Мама повернулась із Жабуги ще німці стояли в селищі. Тоді забирали молодь у Німеччину, але ні мою маму, ні її сестру не забрали, бо в них були грудні діти. Під час окупації мама їздила до Львова, щоб забрати свої речі з квартири, де жили з батьком, але хазяйка полячка віддала дуже мало. Їхала потягом, німці перевіряли і туди й назад. Мама жила в батьківській хаті, не працювала, бо я ще була дуже мала. Вона старалась не часто виходити з дому, бо всі навкруги знали, що чоловік у неї офіцер і що в партизанах, то ж не могла ризикувати. Із німцями звичайно стикалися. Були й брутальні, й мародери, а були й хороші люди, особливо середнього віку. Допомогали хворим ліками, мазями, пригощали шоколадом, печивом.

Про поведінку старости та поліцаїв окрема розмова: поряд з хатою бабусі Одарки жив староста, він більше знаходився в управі, а вдома бував рідко. В нього була старша дочка Ольга, дуже красива блондинка, теж працювала в управі і разом з тим була підпільницею. Дякуючи їй, багато молодих людей мали змогу заховатися, уникнути, вербовки в Німеччину, бо вона передавала списки намічених на відправку зв'язковому. Також вона допомагала полоненим втекти і добратися в партизанський загін. А молодший брат Олександр був ще малий, йому такі справи не довірялись. Їхнього батька – старосту розстріляли, як вступили червоноармійці. Ольга кудись зникла і з'явилася уже десь в 60-х рр. проїздом.

Поліцаї поводили себе дуже нагло, впивалися своєю владою, силою, безкарністю. Часто робили облави, грабували, знущалися. Мама заховала наручний золотий годинник у грудку тіста для випічки, то місцевий поліцай напружено проштрикував грудку штиком, витяг годинник і забрав. Після війни він відсидів 10 років у в'язниці і повернувся в Миропіль, ще й

працював бригадиром городної бригади. Тоді бригадир у ранці ходив із хати до хати і загадував на роботу. Зайшов до сестри Анни і каже: «Бери своїх дівок і йди на буряки», а ми «дівки» ходили в 4 клас. Ну вона йому й висказала: «Ти моїх бачиш, а що в тебе три кобили-товстухи жирні сидять вдома, то не видно? Хай беруть сани і йдуть на буряк». Він мовчки вийшов і більше не заходив. За бургомістра не знаю нічого.

Червона армія звільнила Миропіль від німців 06.01.1944 р. Звичайно люди з радістю зустрічали визволителів, вітали один одного. Як я вже сказала, що в містечку стояла в/ч. Ось кожний вік, коли солдат повертались із навчання (йшли танки, колони солдат), то нас школярів відпускали з уроків і ми стояли вздовж дороги і не тільки учні, а й жителі вітали, кидали букети квітів на танки, підносили солдатам. Усі були веселі, збуджені, радісні. Я почула як одна жінка сказала, що йдуть точно як після війни, ніби знов святкуємо перемогу. Так що відношення до військових було позитивне.

Багато жителів Мирополя були в партизанах і всі знали, що вони знаходяться в Баранівських лісах. Ну а про підпільників відомості розповсюдились уже після війни.

Після війни жилось важко, люди збідніли, не було одягу, взуття, харчів, але була робота, надія на краще життя. Голод 46-47 рр. я ще пам'ятаю. У бабусі Одарки в садку росла стара липа і від коріння росли молоді пагони, вкриті бруньками, і ми з Олею їли ті бруньки, вони були смачні. Ще мама з сетрою Анею змололи камінними жорнами сухі жолуді на муку і напекли хліба. Навіть у той час він був дуже гіркий і чорний. Матері самі плакали і нас плачучих заставляли їсти. Тоді мама пішла по селам міняти свої сукні, вишивки на хліб, сало – хто, що дасть. А ще вони обидві наймались до людей копати огороди, прати, мазати хати та інші роботи. Таким чином ми вижили, а ще пам'ятаю як ми вже жили в лісництві з вітчимою, то його старша сестра привезла із Житомира свою найменшу сестру Лену, вона

була така товста і все старалась щось з'їсти. Ми з неї сміялися (Оля і я), знущалися, бо не розуміли, що Олена опухла з голоду. Коли мама насипала полумисок пшоняного супу (більше не було нічого), Олена ділила ложкою по дну тарілки: собі майже все, а нам решту. Оля своєю ложкою перемішала все – будем їсти не ділившись, то Олена так скоро мотала ложкою, що ми не стигали ділитись за нею. Поступово все стало на свої місця, Олена схудла, стала нормальною дитиною, незабаром її забрала мама в Житомир.

А доля! Доля в кожного своя. Оля живе в Кишеневі, є дочка, онук, зять. Чоловік помер 14 років тому. Працювали на заводі в КБ. Зараз на пенсії, живе там же. Хворіє, в Миропіль приїздить дуже рідко, але сумує за ним. Олена вийла заміж, дітей не було, померла молодію.

Я вийшла заміж у 18 років за Колесніка Михайла Кириловичка, з яким навчалась в лісничій школі. Маю трое дітей (Алла, Світлана, Сергій), п'ять онуків і правнучку. Працювала касиром в лісництві, потім майстром базового розсаднику. 33 роки стажу, пенсіонерка. Чоловік теж лісівник, працював майстром на Житомирщині, потім ми переїхали в Велико-бобрицьке лісництво, він був і помічником, і лісничим, а після інфаркту перейшов лісником, помер у 2004 році. Старша дочка живе в Сумах, провізор, є дочка Алла. Середня Светка в Калінінграді, заміжня, двоє дітей. Найменший син Сергій, теж лісовод, закінчив Чугуєвсько-бобчанський технікум, а потім ХНАУ, закрив магістратуру і через місяць його скоротили. Тепер безробітний, одружений, є дві доньки – студентки. На Сергійові закінчилася наша династія лісоводів.